

§ 20. ЄВРОПА ЗМІНЮЄ ПОЛІТИЧНЕ ОБЛИЧЧЯ

1. Назвіть країни, де у 1920-х рр. були встановлені недемократичні політичні режими. На якому етапі модернізації знаходилися ці країни (пригадайте матеріал I розділу)?

17 Погляд дослідника

Міжвоєнна політика мала таку характерну й часто повторювану прикмету, як перетворення ліберальних демократій на жертву диктаторських режимів. Західні держави сподівалися, що їхня перемога стане початком доби, змодельованої за їхньою власною подобою. Зрештою, на початку Великої війни на Європейському континенті було 19 монархій і 3 республіки, а наприкінці – 14 монархій і 16 республік. Проте «демократична революція» невдовзі виявилася ілюзією. Не минуло й року, щоб у тій або тій країні диктатор тієї або тієї масті не порушив демократичну конституцію. Це явище можна приписати тільки одній простій причині: західні держави не мали змоги боронити режими, які вони самі й надихнули.

Дейвіс Н. Європа.
Історія. – С. 971.

18 Погляд дослідника

У Великобританії та Сполучених Штатах Америки демократичні системи розвивалися тривалий час, проте в багатьох державах Європи демократична система не мала коренів, і народ не мав відповідного попереднього досвіду. Демократичні системи, які здавалися доскональними на папері, такі, наприклад,

як Веймарська республіка*, часто-густо мали своїм наслідком таку безліч парламентських партій, що формування стабільного уряду виявилось неможливим і виникла необхідність утворення коаліцій. Щоб утриматися при владі, уряд уникав спірних питань, хоча їх треба було вирішувати. Легше було повірити Гітлеру і Муссоліні, які обіцяли саме те, чого не вистачало іншим, – дій.

Watson J. B. Success in 20th century world affairs. L., 1997. Цит. за: На пути к пониманию прошлого. Поиски. Версии. Идеи: Книга для учителя истории. – Рига: ZVAIGZNE ABC, 2000. – С. 16.

19 Погляд дослідника

Вже в середині квітучих 20-х років у Німеччині стали помітними ознаки небезпеки для долі республіки: у 1925 р. німці обрали президентом героя війни П. фон Гінденбурга**, що швидше був намісником імператора, аніж особою, придатною для того, щоб очолити демократичну республіку. У Німеччині до того ж не виникло чіткої партійної системи: пропорційна виборча система дозволяла більш ніж десятку партій отримувати місця в парламенті, але в жодного угруповання не було там переважаючої більшості.

Pearce R. Fascism and nazism. L., 1988. Цит. за: На пути к пониманию прошлого. – С. 31.

2. Що розуміє автор джерела 17 під «демократичною революцією»? Чому це словосполучення в тексті взято в лапки?
3. Чи можна однією причиною пояснити ілюзорність «демократичної революції»?
4. Які ще причини слабкості демократичних систем ви можете назвати, проаналізувавши джерела 18, 19, 20? Спробуйте їх розмістити в зростаючому порядку: від більш важливих – до менш значимих.

* *Веймарська республіка* – Німеччина часів дії конституції, що була прийнята у 1919 р. в м. Веймарі і заклала підґрунтя демократичного розвитку федеративної країни.

** *Пауль фон Гінденбург* (1847–1934) – німецький фельдмаршал, командував німецькими військами на сході в роки Першої світової війни. З 1916 р. – начальник генштабу. У 1925–1933 рр. – президент Веймарської республіки. У 1933 р. призначив А. Гітлера канцлером Німеччини.

20

Погляд політика

В. Черчіл про Б. Муссоліні

Італія, 15 січня 1927 р.

Римський геній, уособлений в Беніто Муссоліні*, найвидатнішому законодавцеві серед сучасників, показав усім народам, що можна успішно протистояти наступу комунізму...

Якщо б я був італійцем, то від початку і до кінця підтримав би Муссоліні. Нерозумно заперечувати, що влада в Італії вийшла із гущі народу, що вона керує у згоді з більшістю італійського народу. Мене, як і інших, покорила простота поведінки Муссоліні, його спокій і щирість, які він незмінно зберігає, незважаючи на турботи та хвилювання. Він думає, і це очевидно, тільки про благоустрій італійського народу, щонайменше про такий благоустрій, який він собі уявляє, і в цьому питанні для нього немає дрібниць. Він перетворює свою країну на могутню державу, яку поважають у всьому світі. Італія набуває своєї попередньої імперської величі.

Цит. за: Бенито Муссолини. Познавательная энциклопедия (CD).

21

Погляд політика

Б. Муссоліні про владу

Для того щоб керувати державою, тобі потрібно лише дві речі – поліція та озброєні загони на вулицях. Народні маси не повинні знати, вони повинні вірити і підкорятися формовці. Хтось має знати, як завоювати увагу громадськості: це справжня таємниця правителя. Як тільки ми навчимо народні маси вірити в те, що можна зрушити гори з місця, вони погодяться з цією ілюзією, і тому вона може перетворитися на реальність.

Ці люди... повинні коритися. Їм потрібно вірити, й вони вірять в те, що я їм скажу, і тоді вони крокуватимуть в єдиному строю під моїм командуванням.

Беніто Муссоліні.

Hite J., Hinton Chr. Fascist Italy. L., 1988.

Цит. за: На пути к пониманию прошлого. – С. 22.

5. Чим ви можете пояснити те, що В. Черчіл, який представляв країну з глибокими демократичними традиціями, так схвально відгукується про Б. Муссоліні, який фактично був диктатором (джерело 20)?

6. Яку роль відводить Муссоліні народним масам у повоєнній Італії (джерело 21)? Чи погоджуєтеся ви з його формулою влади? Прокоментуйте.

7. В. Черчіл стверджує, що якби він був італійцем, то неодмінно підтримав Муссоліні. Як ви вважаєте, чи відомі були Черчілу висловлювання Муссоліні про владу? Чи змінив би свою думку Черчіл, прочитавши джерело 21? Поясніть свою думку.

§ 21. ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

22

Погляд дослідника

...ЦК РКП(б) розсилав губкомам спеціальні циркуляри щодо боротьби з антирадянськими партіями. Членам цих партій заборонялися публічні лекції, їх відсівали при прийомі на роботу, до вузів, вони перебували під наглядом ЧК-ДПУ, їх вичищали з профспілок, кооперативів, трестів...

Кожному випадку розпуску передувала гаслива кампанія компрометації націонал-комуністів... Далі йшов розрив блоку, що означа-

ло виключення з державних органів і дезорганізацію партії на деякий час. Крім того, припинялося фінансування партії, що було значним деструктивним чинником і заморожувало функціонування легенів партії – преси. Найдовше з українських націонал-комуністичних партій проіснувала наймолодша з них – Українська комуністична партія – УКП – до 1925 р.

Бриндак О. Б. Ліквідація більшовиками політичної опозиції та встановлення однопартійної системи в Україні в 20-ті роки ХХ ст. – Одеса, 1998. – С. 104, 109.

* Муссоліні Беніто (1883–1945) – засновник, лідер італійської фашистської партії, прем'єр-міністр (1922–1943). Після спроби перевороту (марш на Рим) – прем'єр-міністр, а з 1925 р. – диктатор (дуче). Створив культ вождя, вважав, що головне завдання фашистської держави – створення імперії.